

معاهده حق مؤلف سازمان جهانی مالکیت فکری (WCT)

علیرضا محمدزاده*

دانشیار گروه حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

محمدرضا محمدی قرقی

کارشناس ارشد حقوق مالکیت فکری دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۶/۱۹ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۰/۸/۷)

چکیده

معاهده حق مؤلف سازمان جهانی مالکیت فکری که به اختصار **WCT** گفته می‌شود، معاهده‌ای بین‌المللی در زمینه حقوق مؤلف است که دولت‌های عضو سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) به تاریخ ۲۰ دسامبر ۱۹۹۶ در ژنو تصویب کرده‌اند. این معاهده به علت پیشرفت‌های صورت‌گرفته در زمینه فناوری اطلاعات، حمایت‌های لازم را برای حق مؤلف نسبت به معاهدات قبلی پیش‌بینی کرده است. برای مثال، در ماده ۴ این معاهده، برنامه‌های کامپیوتری به‌عنوان آثار ادبی حمایت شده است، همچنین برابر ماده ۵، پایگاه‌های داده به‌لحاظ ترتیب و آرایش و انتخاب موضوع به‌عنوان اثری ادبی - هنری موضوع حمایت حق مؤلف قرار گرفته‌اند. این معاهده تأثیر زیادی بر تصویب قوانین همسو با این معاهده داشته است؛ برای نمونه، دلیل تصویب قانون کپی‌رایت هزاره دیجیتال در حقوق ایالات متحده آمریکا همین معاهده بوده است. درحالی‌که ۸۹ دولت این معاهده را امضا کرده‌اند، هنوز ایران همچون کنوانسیون برن و موافقت‌نامه تجاری حقوق مالکیت فکری (م ت ح م ف)، به این معاهده نپیوسته است.

واژگان کلیدی

برنامه رایانه‌ای، برن، پایگاه داده، حق اجاره، حقوق مؤلف، سازمان جهانی مالکیت فکری.

مقدمه

طرف‌های معاهد برای توسعه و برقراری حمایت از حقوق مؤلفان در آثار ادبی و هنری به روشی مؤثر و متحدالشکل تا حد ممکن؛ و با توجه به وضع قواعد بین‌المللی جدید و توضیح و تفسیر بعضی از قواعد موجود به‌منظور تهیه راه‌حل‌های مناسب برای موضوعاتی که به دلیل پیشرفت‌های فنی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مطرح می‌شوند؛ و با اذعان به اینکه روند تقابل فنون اطلاع‌رسانی و ارتباطات دارای آثاری قابل‌توجه بر خلق و استفاده از آثار ادبی و هنری دارد؛ و با تأکید بر اهمیت برجسته حمایت با عنوان حق مؤلف که برای آفرینش‌های ادبی و هنری جنبه تشویقی دارد، و نیز به دلیل وجود نیاز به برقراری توازن میان حقوق مؤلفان و منافع عموم، مخصوصاً در زمینه آموزش، تحقیق و دسترسی به اطلاعات، همان‌طور که در کنوانسیون برن یادشده است، به شرح زیر توافق کردند:

ماده ۱: ارتباط با کنوانسیون برن

۱. این معاهده یک توافق خاص در معنای ماده ۲۰ کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری است، در خصوص طرف‌های متعاهدی که عضو اتحادیه برن هستند. این معاهده هیچ ارتباطی با سایر معاهده‌ها غیر از کنوانسیون برن ندارد و بدون لطمه‌زدن به حقوق و تعهدات به‌وجودآمده تحت هر معاهده دیگری، اعمال می‌شود.
۲. هیچ‌یک از مقررات این معاهده موجب نقض تعهدات طرف‌های متعاهد نسبت به یکدیگر که طبق کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری دارند، نمی‌شود.
۳. در این معاهده، «کنوانسیون برن» یعنی سند پاریس به تاریخ ۲۴ ژوئیه ۱۹۷۱ برای حمایت از آثار ادبی و هنری.
۴. طرف‌های متعاهد باید از مواد ۱ تا ۲۱ و نیز ضمیمه کنوانسیون برن پیروی کنند.^۱

ماده ۲: قلمرو حمایت از حق مؤلف

حق مؤلف بیان را دربر می‌گیرد و شامل ایده‌ها، فرایندها، روش‌های عملکرد یا خود مفاهیم ریاضی نمی‌شود.

۱. اعلامیه در خصوص ماده ۱ (۴): حق تکثیر و استثناهای زیر آن که در ماده ۹ کنوانسیون برن آمده است، به‌ویژه برای استفاده از آثار به‌شکل دیجیتالی می‌تواند کاملاً در محیط دیجیتالی به‌کار رود. بدیهی است که ذخیره دیجیتالی اثر در یک حامل الکترونیکی، دربرگیرنده تکثیر در معنای ماده ۹ کنوانسیون برن است.

ماده ۳: اعمال مواد ۲ تا ۶ کنوانسیون برن

طرف‌های متعاقد باید عیناً مقررات مواد ۲ تا ۶ کنوانسیون برن را نسبت به حمایت پیش‌بینی شده در این معاهده به‌کار برند.

ماده ۴: برنامه‌های کامپیوتری

برنامه‌های کامپیوتری به عنوان آثار ادبی در مفهوم ماده ۲ کنوانسیون برن حمایت می‌شوند. این حمایت برای برنامه‌های کامپیوتری، به هر نحو و شکلی که بیان شوند، اعمال می‌شود.^۱

ماده ۵: جمع‌آوری داده‌ها (پایگاه‌های داده)

جمع‌آوری داده‌ها یا سایر عناصر به هر شکلی که باشند، به‌واسطه انتخاب یا ترتیب و آرایش موضوع‌هایی که آفرینش فکری را تشکیل می‌دهند، حمایت خواهند شد. این حمایت به خود داده‌ها یا عناصر گسترش پیدا نمی‌کند و به حق مؤلف موجود در داده‌ها یا عناصری که جمع‌آوری شده است، لطمه‌ای وارد نمی‌سازد.^۲

ماده ۶: حق پخش (توزیع)

۱. مؤلفان آثار ادبی و هنری از حق انحصاری اجازه در اختیار عموم قرار دادن نسخه اصل و نسخه‌های تکثیری از راه فروش یا دیگر اشکال انتقال مالکیت برخوردار می‌باشند.
۲. هیچ‌یک از مقررات این معاهده بر آزادی طرف‌های متعاقد برای تعیین شرایط فرسایش حق (استیفای حق) مقرر در بند ۱ که بعد از اولین فروش یا دیگر اشکال انتقال اصل اثر یا نسخه اثر که با اجازه مالک صورت می‌گیرد، لطمه‌ای وارد نمی‌سازد.^۳

۱. در خصوص ماده ۴: قلمرو حمایت از برنامه‌های کامپیوتری تحت این ماده در معاهده، با توجه به ماده ۲، سازگار با ماده ۲ کنوانسیون برن، و برابر با شرایط مندرج در موافقت‌نامه م ت ح م ف است.

۲. در خصوص ماده ۵: قلمرو حمایت از مجموعه داده‌ها (پایگاه‌های داده) طبق این ماده معاهده، با توجه به ماده ۲، سازگار با ماده ۲ کنوانسیون برن و برابر با شرایط مندرج در موافقت‌نامه م ت ح م ف است.

۳. در خصوص مواد ۶ و ۷: از نظر این مواد، اصطلاحات «نسخه‌های کپی» و «نسخه اصلی و نسخه‌های کپی»، در زمینه حق پخش و حق اجاره پیش‌بینی شده در مواد پیش‌گفته، منحصرأ دلالت بر کپی‌های تثبیت‌شده دارد که می‌تواند مثل اشپای ملموس در گردش قرار گیرد.

ماده ۷: حق اجاره

۱. مؤلفان برنامه‌های کامپیوتری، آثار سینمایی، و آثار وارد شده در فنوگرام، آن گونه که در حقوق ملی طرف‌های متعاقد مشخص شده است، از حق انحصاری برای اجاره تجاری نسخه اصل آثار یا کپی آثارشان به عموم برخوردار می‌باشند.
۲. بند ۱ در زمینه‌های زیر اعمال نمی‌شود:
 - در خصوص برنامه‌های کامپیوتری، زمانی که خود برنامه موضوع اصلی اجاره نیست؛
 - درباره آثار سینمایی، مگر اینکه این اجاره تجاری موجب تهیه گسترده نسخه‌های اثر شود که به طور عمده به حق انحصاری تکثیر خدشه وارد کند.
۳. با وجود مقررات بند ۱، طرف‌های متعاقدی که در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ یک نظام پرداخت خسارت عادلانه قوی برای مؤلفان به منظور اجاره آثار موجود آنها در فنوگرام وضع کردند، می‌توانند همان نظام را حفظ کنند؛ به شرط آنکه اجاره تجاری آثار موجود در فنوگرام موجب ایراد خسارت به حق انحصاری تکثیر مؤلف نشود.^۱

ماده ۸: حق عرضه به عموم

- بدون آسیب‌رساندن به مقررات پیش‌بینی شده در فراز ۲ بند ۱ ماده ۱۱، فراز یک و دو بند ۱ ماده ۱۱ مکرر، فراز ۲ بند ۱ ماده ۱۱ سه‌باره، فراز ۲ بند ۱ ماده ۱۴ و بند یک ماده ۱۴ مکرر کنوانسیون برن، مؤلفان آثار ادبی و هنری از حقوق انحصاری برای تجویز هر نوع عرضه به عموم در خصوص آثارشان خواه با ابزار باسیم یا بی‌سیم، از جمله در اختیار عموم قرار دادن آثارشان به شیوه‌ای که اعضای جامعه بتوانند هریک به این آثار در مکان یا زمان دلخواه به صورت انفرادی دسترسی پیدا کنند، برخوردار می‌باشند.^۲

ماده ۹: مدت حمایت از آثار عکاسی

- در زمینه آثار عکاسی، طرف‌های متعاقد شرایط مندرج در بند ۴ ماده ۷ کنوانسیون برن را به کار نمی‌برند.

۱. در خصوص ماده ۷: تعهد طبق ماده ۷ (۱)، طرف متعاقد را ملزم به پیش‌بینی حقوق انحصاری اجاره تجاری در قوانین داخلی طرف متعاقد برای مؤلفانی که برخوردار از حقوق در فنوگرام هانیستند، نمی‌کند. این تعهد همسو با ماده ۱۴ (۶) معاهده م ت ح م ف است.

۲. در خصوص ماده ۸: تهیه وسایل و ابزار به منظور تحقق اطلاع‌رسانی از نظر معاهده حاضر یا معاهده برن، اطلاع‌رسانی به عموم نیست. افزون‌براین، هیچ چیز در ماده ۸ عضو متعاقدی را منع نمی‌کند که ماده ۱۱ مکرر را اجرا کند.

ماده ۱۰: محدودیت‌ها و استثنایها

۱. طرف‌های متعاقد می‌توانند در قانون‌گذاری‌های ملی، برای حقوقی که براساس این معاهده به مؤلفان آثار ادبی و هنری اعطا شده است، در زمینه خاصی که با بهره‌برداری عادی از این آثار تعارض نداشته باشد و به منافع مشروع مؤلف لطمه غیرموجهی وارد نکند، محدودیت‌ها و استثنایهایی را پیش‌بینی کنند.

۲. طرف‌های متعاقد با اعمال کنوانسیون برن، باید هر محدودیت و استثنایی را که به حقوق مقرر در آن معاهده وارد می‌شود، به زمینه‌های خاصی که با بهره‌برداری عادی اثر در تعارض نباشد و به منافع مشروع مؤلف آسیب وارد نکند، مقید نمایند.^۱

ماده ۱۱: تعهدات مربوط به معیارهای فنی

طرف‌های متعاقد باید حمایت قانونی مناسب و ضمانت اجرای حقوقی مؤثری را علیه گریز از معیارهای فنی پیش‌بینی کنند که از سوی مؤلفان در چهارچوب اعمال حقوقشان تحت این معاهده یا کنوانسیون برن به کارگرفته شده است و موجب محدودیت انجام اعمالی می‌شود که مؤلفان آثار یا قانون اجازه آن را نداده‌اند.

ماده ۱۲: تعهدات مربوط به مدیریت اطلاعات

۱. طرف‌های متعاقد باید ضمانت اجرای حقوقی مؤثر در برابر هر شخصی که آگاهانه یا در خصوص ضمانت اجرای مدنی با وجود دلایل معتبر مبنی بر اینکه عمل او منتهی به، تسهیل‌کننده، پنهان‌کننده یا موجب نقض یکی از حقوق مقرر در این معاهده یا معاهده برن می‌شود، پیش‌بینی کنند:

یک، حذف یا تغییر بدون اجازه اطلاعات راجع به مدیریت حقوق که به شکل الکترونیکی عرضه می‌شود.

۱. در خصوص ماده ۱۰: شرایط مندرج در ماده ۱۰ به طرف‌های متعاقد اجازه می‌دهد بر حسب اقتضا در حقوق ملی‌شان محدودیت‌ها و استثنایهای مقرر در حقوق داخلی را که مطابق کنوانسیون برن است، در محیط دیجیتالی پیش‌بینی و تصویب کنند. همچنین، این مقررات باید به‌عنوان مجوزی برای طرف‌های متعاقد در راستای ایجاد و پیش‌بینی استثنایها و محدودیت‌های جدیدی که در شبکه دیجیتالی مناسب هستند، تفسیر شوند. همچنین بند ۲ ماده ۱۰ WCT باید به‌گونه‌ای تفسیر شود که حوزه محدودیت‌ها و استثنایهای مجاز شناخته‌شده در کنوانسیون برن را کاهش و یا افزایش ندهد.

دو، پخش، واردات برای توزیع، پخش رادیویی یا عرضه آثار یا نسخه‌های آثار به عموم بدون واجد صلاحیت بودن، با علم به اینکه اطلاعات راجع به مدیریت حقوق به شکل الکترونیکی بدون اجازه، حذف یا تغییر یافته است.

۲. در این ماده، اصطلاح «اطلاعات راجع به مدیریت حقوق» اطلاعاتی را معنی می‌دهد که اثر، مؤلف اثر، دارنده هر نوع حقوق در اثر، یا اطلاعاتی درباره شرایط استفاده از اثر، و هر شماره یا کد حاوی این اطلاعات را مشخص می‌کند؛ هنگامی که هریک از این اطلاعات به یک نسخه اثر ضمیمه شده یا در خصوص عرضه اثر به عموم ظاهر می‌شود.^۱

ماده ۱۳: اجرای به موقع

طرف‌های متعاقد باید مقررات ماده ۱۸ کنوانسیون برن را برای تمام حمایت‌های پیش‌بینی شده در این معاهده به کار ببرند.

ماده ۱۴: مقررات مربوط به ضمانت اجرای حقوق

۱. طرف‌های متعاقد متعهد می‌شوند وفق نظام‌های حقوقی‌شان، موازین لازم را برای تأمین اجرای این معاهده وضع کنند.

۲. طرف‌های متعاقد به نحوی عمل خواهند کرد که قوانین آنها حاوی آیینی در رعایت حقوق مقرر در این معاهده باشد، به طوری که موجب اقدامی مؤثر در برابر نقض این حقوق گردد؛ از جمله تدابیر خاص در پیشگیری سریع هرگونه نقض و جلوگیری از هرگونه نقض بعدی.

ماده ۱۵: مجمع

۱. الف) طرف‌های متعاقد دارای یک مجمع می‌باشند.

ب) هریک از طرف‌های متعاقد از سوی یک نماینده که می‌تواند از طرف نمایندگان علی‌البدل، مشاوران و تعدادی کارشناس همراهی شود، معرفی می‌شود.

۱. در خصوص ماده ۱۲: اصطلاح «نقض هر حقوق تحت این معاهده یا کنوانسیون برن»، هم شامل حقوق انحصاری و هم حقوق غرامت می‌شود.

افزون‌براین، طرف‌های متعاقد نمی‌توانند به این ماده برای پیش‌بینی یا اجرای سیستم‌های مدیریت حقوق که باعث تحمیل تشریفات و منع انتقال و حرکت آزاد کالاها یا منع برخورداری از حقوق این معاهده که طبق کنوانسیون برن یا این معاهده اجازه داده نشده است، استناد کنند.

ج) هزینه‌های هر نمایندگی از سوی طرف متعاهدی پرداخت می‌شود که آن را گماشته است. مجمع می‌تواند از سازمان جهانی مالکیت فکری (که از این پس «س ج م ف» نامیده می‌شود) برای تسهیل مشارکت هیئت نمایندگی طرف‌های متعاهدی که به عنوان کشورهای درحال توسعه مطابق رویه حاکم در مجمع عمومی سازمان ملل متحد مطرح هستند و یا کشورهای در حال گذار به اقتصاد بازار، کمک مالی درخواست کند.

۲. الف) مجمع موضوعات مربوط به حفظ و توسعه این معاهده و اجرا و عملکرد این معاهده را بررسی می‌کند.

ب) مجمع در راستای وظیفه تعیین شده طبق بند ۲ ماده ۱۷ نسبت به امکان پذیرش بعضی سازمان‌های بین‌دولتی برای عضویت به این معاهده تصمیم‌گیری می‌کند.

ج) مجمع درباره تشکیل کنفرانس دیپلماتیک برای بازبینی این معاهده تصمیم‌گیری خواهد نمود و دستورالعمل‌های لازم را به دبیرکل س ج م ف برای تدارک این کنفرانس خواهد داد.

۳. الف) هر طرف متعاهد که یک دولت است، دارای یک رأی است و فقط به نام خودش رأی می‌دهد.

ب) هر سازمان بین‌دولتی که طرف متعاهد است، می‌تواند در رأی‌دادن به جای دولت‌های عضو، با همان تعداد آرای که دولت‌های عضو آن در این معاهده متعاهد هستند شرکت کند. اگر یکی از دولت‌های عضو از حق رأی خود استفاده کرده باشد، هیچ سازمان بین‌دولتی نباید در رأی‌دادن شرکت کند و برعکس.

۴. مجمع هر دو سال یک بار به دعوت دبیرکل س ج م ف تشکیل می‌شود.

۵. وضع قواعد داخلی مجمع، از جمله دعوت به جلسه فوق‌العاده، قواعد مربوط به حد نصاب با رعایت مقررات این معاهده، اکثریت لازم برای اخذ تصمیمات گوناگون، در اختیار مجمع است.

ماده ۱۶: اداره بین‌المللی

اداره بین‌المللی س ج م ف عهده‌دار انجام امور مربوط به این معاهده است.

ماده ۱۷: شرایط لازم برای عضویت در معاهده

۱. هر دولت عضو س ج م ف می‌تواند عضو این معاهده شود.

۲. مجمع دارای صلاحیت تصمیم‌گیری درباره عضویت هر سازمان بین‌دولتی است که اعلام می‌دارد از یک سو دارای اختیار وضع قوانین در موضوعات حاکم بر این معاهده است و از

سوی دیگر، می‌تواند تمامی کشورهای عضو آن سازمان را متعهد سازد و نیز برابر قواعد داخلی، صلاحیت به‌عضویت در آمدن این معاهده را دارد.

۳. اتحادیه اروپا با انجام اعلامیه مقرر در بند پیشین در کنفرانس دیپلماتیک مبنی بر پذیرش این معاهده، می‌تواند به عضویت این معاهده درآید.

ماده ۱۸: حقوق و تعهدات بر اساس این معاهده

به استثنای مقررات صریح این معاهده، هر طرف متعهد از همه حقوق و تمام تعهدات ناشی از این معاهده برخوردار می‌باشد.

ماده ۱۹: امضای معاهده

این معاهده تا ۳۱ دسامبر ۱۹۹۷ برای امضای هر دولت عضو س ج م ف و اتحادیه اروپا باز می‌باشد.

ماده ۲۰: لازم‌الاجرا شدن معاهده

این معاهده سه ماه بعد از تسلیم سند پذیرش یا الحاق ۳۰ دولت به دبیر کل س ج م ف، لازم‌الاجرا می‌شود.

ماده ۲۱: تاریخ مؤثر واقع شدن تعهدات ناشی از معاهده

این معاهده متعهد می‌کند:

یک) ۳۰ دولت یادشده در ماده ۲۰، از تاریخی که این معاهده لازم‌الاجرا می‌شود.
دو) هر دولت دیگر، از تاریخ انقضای ۳ ماه از تاریخ سپارش سند نزد دبیر کل س ج م ف.

سه) اتحادیه اروپا، ۳ ماه پس از انقضای سپارش سند تصویب یا الحاق، چنانچه سپارش این سند بعد از لازم‌الاجرا شدن این معاهده مطابق ماده ۲۰ باشد، یا ۳ ماه بعد از لازم‌الاجرا شدن این معاهده، چنانچه این سند قبل از لازم‌الاجرا شدن این معاهده سپارش شده باشد.

چهار) هر سازمان بین‌دولتی دیگری که مجاز به عضویت این معاهده است، از تاریخ انقضای ۳ ماه بعد از سپارش سند الحاق.

ماده ۲۲: حق شرط در این معاهده

هیچ حق شرطی برای این معاهده پذیرفته نیست.

ماده ۲۳: کناره‌گیری از معاهده

هریک از طرف‌های متعاقد می‌تواند با اطلاع به دبیرکل س ج م ف از این معاهده کناره‌گیری کند. کناره‌گیری یک سال پس از تاریخی که دبیر کل س ج م ف اطلاعیه را دریافت می‌کند، مؤثر واقع می‌شود.

ماده ۲۴: زبان‌های معاهده

۱. این معاهده در یک نسخه اصلی واحد به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، عربی، چینی، روسی و اسپانیایی امضا شده است و تمامی نسخه‌ها دارای اعتباری یکسان می‌باشند.
 ۲. یک متن رسمی در هر زبانی غیر از زبان‌های یادشده در بند ۱، می‌تواند به درخواست طرف ذی‌نفع از سوی دبیرکل س ج م ف بعد از مذاکره با همه طرف‌های ذی‌نفع، تنظیم شود. برای اهداف این بند، «طرف ذی‌نفع» هر دولت عضو س ج م ف است که زبان رسمی یا یکی از زبان‌های رسمی آن مورد بحث باشد. اتحادیه اروپا و هر سازمان بین‌دولتی دیگری که دارای شرایط عضویت این معاهده است نیز باید یکی از زبان‌های رسمی اش مورد بحث باشد.

ماده ۲۵: امین

دبیرکل س ج م ف امین این معاهده است.

لازم‌الاجرا در: ۶ مارس ۲۰۰۲

منبع: اداره بین‌الملل سازمان جهانی مالکیت فکری

تبصره: اعلامیه‌های توافق‌شده در کنفرانس دیپلماتیکی که این معاهده را تصویب کرده است (کنفرانس دیپلماتیک س ج م ف درباره بعضی مسائل حق مؤلف و حقوق مجاور) مربوط به بعضی شرایط معاهده حاضر، در یادداشت‌هایی چاپ شده‌اند که در زیر صفحات آمده است.